

II. PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA

Walentyna Ignatczyk, *System wartości rodzinnych młodzieży polskiej końca XX wieku*, Centrum Badań nad Rodziną, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, seria „Badania nad Rodziną. Materiały i Przyczynki”, t. 4, Poznań 2003, ss. 338.

Kurt Dopfer w opracowaniu zatytułowanym *Wprowadzenie ku nowemu paradygmatowi*¹ wyraża pogląd, że „...odkąd w końcu XVII wieku ekonomia wzięła rozbrat z filozofią społeczną, stale znajduje się w stanie kryzysu”. Wydaje się, że można jeszcze dodać – z naukami społecznymi, a w szczególności z demografią.

Wśród wielu naglących problemów, jakie czekają na rozwiązanie przez ekonomistów, są takie zagadnienia, jak nierówność w podziale bogactwa narodowego, wzrost regionalnych dysproporcji gospodarczych, nierównomierny wzrost demograficzny, nieracjonalne wykorzystanie nieodnawialnych zasobów oraz wadliwe przystosowanie procesów produkcji i spożycia do ograniczonych możliwości środowiska. Uwzględnić należy w szczególności zagadnienie postaw i systemu wartości rodzinnych Polaków oraz rodzin polskich, które są determinowane przez wiele czynników zewnętrznych, z dominacją czynnika ekonomicznego. Wszystkie wymienione kwestie wymagają wszechstronnego przeanalizowania, zatem należy je rozpatrywać w ścisłym związku z procesami ekonomicznymi wraz z towarzyszącymi im procesami demograficznymi, używając metod ilościowych.

Na te zagadnienia zwraca także uwagę G. Myrdal, który stwierdza, że szerokie interdyscyplinarne podejście do przedmiotu badań – łączenie aspektów ekonomicznych, społecznych, politycznych, historycznych, antropologicznych i kulturowych, stanowi podstawę do przeprowadzenia właściwej analizy ekonomicznej². Tego rodzaju podejście w pełni realizuje Walentyna Ignatczyk, co uważam za podstawę do wyróżnienia jej pracy wśród innych opracowań. Podjęcie tego tematu należy przyjąć z dużym uznaniem. Praca świadczy o inwencji Autorki, dobrym opanowaniu metodologii badań. Dowodzi ona zarówno doskonałej znajomości literatury przedmiotu, jak i pełnego rozeznania problematyki merytorycznej.

Rozprawa składa się z logicznie powiązanych ze sobą jedenastu rozdziałów, w których wyróżnić można warstwę teoretyczną, poświęconą aksjologicznym podstawom systemu wartości społecznych (rozdz. 1-2), warstwę metodologiczną, która obejmuje szczegółową prezentację metody i techniki tworzenia dokumentacji źródłowej, wiążącej się z przeprowadzeniem terenowych badań ankietowych (rozdz. 3-5), oraz obszerną część aplikacyjną

¹ *Ekonomia przyszłości*, pod red. K. Dopfera, PWN, Warszawa 1982, s. 9.

² Por. G. Myrdal, *Znaczenie i wartości ekonomii instytucjonalnej*, w: *ibidem*, s. 140 i n.

(rozdz. 6-11). W tej części, po charakterystyce zbiorowości respondentów oraz wielostronnym opisie środowiska ich rodziny pochodzenia, rozpoznaniu celów i aspiracji życiowych, Autorka przystąpiła do określenia postaw respondentów wobec dylematu: kariera zawodowa czy życie rodzinne, oraz wobec zachowań nietradycyjnych i związków nieformalnych, by następnie przejść do omówienia wzorca postaw małżeńskich oraz wzorca postaw prokreacyjnych w przyszłej rodzinie badanych respondentów. Warto podkreślić, że podjęte studia nad determinantami warunkującymi urzeczywistnienie tych wzorców w opinii młodzieży tworzą wątki pracy szczególnie cenne, wręcz unikatowe w literaturze polskiej.

Praca zawiera więc zarówno bogate ujęcie teoretyczne, jak i rozbudowaną część aplikacyjną. Badania oparto na obszernym materiale statystycznym – badaniach ankietowych prowadzonych przez Autorkę w ramach Poznańskiego Centrum Badań nad Rodziną. Stąd publikacja prezentuje wysokie walory poznawcze, nie tylko z uwagi na obszerną dokumentację źródłową, obejmującą indywidualne relacje osobiste ponad 6 tys. respondentów zebranych drogą własnych badań ankietowych, które przeprowadzono techniką wywiadu standaryzowanego, jak również bogatą treść tych relacji odnoszących się do warunków rodziny pochodzenia, aktualnej sytuacji społeczno-gospodarczej kraju oraz perspektyw rozwoju własnej osobowości. Podkreślić należy znakomitą znajomość literatury przedmiotu w języku polskim, jak i w językach obcych; pełną orientację w prowadzonych badaniach w tym zakresie w Polsce, znajomość problematyki ekonomicznej – co dało jej możliwości szukania przyczyn warunkujących rozwój rodziny. Wskazać należy także na duże doświadczenie w prowadzeniu badań empirycznych, ich organizowaniu i opracowaniu danych oraz ciekawą interpretację merytoryczną uzyskanych wyników. Autorka rozważa zagadnienia zarówno o poważnym znaczeniu teoretycznym, jak i o dużej przydatności praktycznej. Zaproponowane rozwiązania i poruszona problematyka wzbogacają teorię z zakresu nauk społeczno-demograficznych.

Podjęcie interdyscyplinarne pozwoliło Autorce na kompleksowe spojrzenie na kształtowanie się systemu wartości rodzinnych młodzieży polskiej końca XX w. w ujęciu przestrzennym. Autorka zwróciła uwagę na problemy rodzinne nie tylko z punktu widzenia demograficznego, lecz także socjologii, psychologii, a szczególnie czynnika filozoficznego i kulturowego. W tym kontekście należy podkreślić rolę tego ostatniego, który niewątpliwie przyczynia się do rozwoju społeczno-ekonomicznego. Praca Walentyny Ignatczyk stanowi rzetelne, wartościowe i – co ważniejsze – oryginalne studium nad rodziną w Polsce, stanowiąc pionierską pozycję w naszej literaturze demograficzno-społecznej.

Mimo że recenzowana praca urzeka oryginalnością koncepcji, bogactwem poruszanej problematyki, u uważnego czytelnika budzi pewne refleksje ogólne, które nasuwają się zwłaszcza z punktu widzenia formalnego przedstawicielowi nauk ilościowych. Wyrażają się one w niedosyć, a więc niepełnym wykorzystaniu cennej dokumentacji źródłowej. W kontekście bezspornego opracowania poznawczego nasuwa się postulat równoległego opracowania, które umożliwiłoby rozpatrzenie tej problematyki w ujęciu de-

mometrycznym. Wyrażając ten postulat konkretniej, dostrzegam konieczność opracowania demometrycznych tablic eliminacji, które opisałyby te postawy i preferencje w sposób bardziej precyzyjny. Dotyczy to zwłaszcza hipotetycznych tablic częstości zawierania pierwszych związków małżeńskich (brutto i netto) przez młodzież stanu wolnego oraz hipotetycznych tablic zachowań prokreacyjnych w postaci perspektywicznych tablic dzietności. Opracowanie funkcji biometrycznych dla postaw i aspiracji młodzieży końca lat dziewięćdziesiątych umożliwiłoby przeprowadzenie studiów porównawczych z analogicznymi tablicami opracowanymi właśnie przez tę Autorkę dla młodzieży końca lat osiemdziesiątych³. Stanowiłoby to znakomitą okazję do podjęcia poszukiwań prawidłowości demograficznych zarówno w ewolucji postaw młodzieży polskiej, jak i perspektywach rozwoju rodziny polskiej w niedalekiej przyszłości. Byłoby to cennym przyczynkiem do oceny sytuacji demograficznej kraju na podstawie relacji młodego pokolenia. Nie muszę dodawać, że proponowana kolejna rozprawa byłaby ukoronowaniem niezwykle cennych, a jakże pożytecznych studiów dla rozpoznania uwarunkowań rozwoju procesów ludnościowych kraju w chwili obecnej i w niedalekiej przyszłości.

Kazimierz Zając

Stanisław Naruszewicz, Katarzyna Czerewacz, *Międzynarodowe instytucje finansowe wobec wyzwań współczesności*, Wyższa Szkoła Administracji Publicznej, Białystok 2003, ss. 250.

W 2003 r. została opublikowana nakładem wyższej Szkoły Administracji Publicznej w Białymstoku monografia Stanisława Naruszewicza i Katarzyny Czerewacz *Międzynarodowe instytucje finansowe wobec wyzwań współczesności*. W pracy tej Autorzy przybliżają czytelnikom rolę międzynarodowych instytucji finansowych we współczesnym świecie globalnych interakcji i rosnących powiązań pomiędzy poszczególnymi podmiotami międzynarodowego rynku.

Działalność międzynarodowych instytucji finansowych niejednokrotnie budzi wiele kontrowersji, szczególnie w kręgach antyglobalistów, którzy winą za powiększanie się ubóstwa światowego obarczają w dużym stopniu właśnie organizacje międzynarodowe. Autorzy monografii nie próbują analizować poglądów zwolenników czy też przeciwników przedstawionych instytucji. Stanisław Naruszewicz i Katarzyna Czerewacz nie opowiadają się również po żadnej ze stron, lecz konsekwentnie starają się przybliżyć dzia-

³ Por. W. Ignatczyk, *Postawy małżeńskie i prokreacyjne młodzieży polskiej stanu wolnego. Studium socjologiczno-demograficzne*, Instytut Statystyki i Demografii SGPiS, „Monografie i Opracowania”, t. 8/305, Warszawa 1980.